

молоді, схильної до трансформацій етнічної ідентичності в напрямі її гіперболізації, яка проявляється у процесах міжособистісної взаємодії у формі етнотероризму та етнофанатизму. Також значні показники етнічної гіпоідентичності з проявами інтолерантності, нетерпимості, етнотероризму. Дії, поведінка та міжособистісна ефективність таких осіб матимуть доволі широкий діапазон вираження – від прояву звичайного дискомфорту та роздратування в процесі взаємодії до різних форм створення й демонстрації дискримінаційної поведінки. Без сумніву, окреслена проблематика потребує глибшого й детальнішого емпіричного вивчення, що й вважаємо **перспективною** подальшого дослідження.

1. Гринчук О. І. Етнічна ідентичність сучасної студентської молоді в контексті суспільних трансформацій / О. І. Гринчук // Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти : зб. наук. пр. / за заг. ред д-ра. філос. наук Журби А. М. – Монреаль : НБК; Северодонецьк: Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2016. – ч. 2. – С.11–14.
2. Декларація принципів толерантності // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 3/4.
3. Коростелина К. В. Система социальных идентичностей: опыт анализа этнической ситуации в Крыму / К. В. Коростелина. – Симферополь, 2002.
4. Методики из практикума по исследованию и диагностике толерантности личности [Електронний ресурс] // Офіційний сайт кафедри етнопсихології та психологічних проблем полікультурної освіти МГППУ. – Режим доступу: <http://www.etnopsy.ru/practice.htm>.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Толерантність як основа адекватних взаємин у полікультурному світі / Л. Е. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія. – 2008. – № 4. – С. 73–85.
6. Солдатова Г. У. Психология межэтнической напряженности / Г. У. Солдатова. – М. – : Смысл, 1998. – 389 с.

УДК 159.922.8: 159.922.1: 159.947.5

Іванна Дзьон

ГЕНДЕРНА СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У статті розглядається гендерна специфіка формування мотивації досягнення успіху в сучасній молоді. Висвітлено основні теорії мотивації досягнення успіху. Описано основні категорії та компоненти цього феномену. Визначено відмінності у формуванні мотивації досягнення успіху чоловіків і жінок, а також чинники, що впливають на її формування.

Подано результати психодіагностичного дослідження гендерних особливостей мотивації успіху старшокласників і студентів ВНЗ.

Ключові слова: мотивація, мотивація досягнення успіху, мотивація уникнення невдачі, мотив уникнення успіху, гендер.

In the article gender specific of developing motivation to succeed in modern young people is considered. The main theories of motivation to succeed are covered. The article describes the basic categories and components of this phenomenon . The differences in developing motivation to succeed in males and females and also factors that influence its formation are identified.

The results of a psychodiagnostic research on gender features of success motivation of seniors and university students are provided.

Keywords: *Motivation, success motivation, motivation to avoid failure, motive to avoid success, gender.*

Актуальність дослідження. В умовах ринкової економіки важливу роль відіграє мотивація персоналу до ефективної професійної діяльності. Світова економіка і вітчизняна зокрема сьогодні гостро відчують потребу в лідерах, кар'єрно зорієнтованих співробітниках з високим потенціалом до зростання, самовдосконалення й розвитку. Становлення суб'єкта діяльності, здатного усвідомлено ставити життєві цілі й досягати їх, здатного брати на себе відповідальність за прийняття рішення, детерміновано тією стратегією поведінки, яка формується в процесі соціалізації. Таку стратегію поведінки забезпечує мотивація досягнення, що відображає ціннісне ставлення індивіда до себе як особистості й суб'єкта діяльності.

Мотивація досягнення передбачає прагнення до поліпшення результатів, наполегливість у досягненні своїх цілей, намагання досягнути свого, навіть ціною значних зусиль. Вона є важливим засобом реалізації професійних цілей, а також однією із центральних якостей особистості, що здійснює вплив на все життя людини.

Потреба в досягненні успіху серед молоді є очікуваною, оскільки багато старшокласників і студентів, через свій вік, не відаючи про всі реалії «дорослого життя», готові до максимально високих цілей, підкорення будь-яких горизонтів. Проте паралельно із цим існують певні застереження щодо перспективи успішної самореалізації, зокрема жінки, адже в нашому суспільстві в різних сферах життя циркулюють переважно чоловічі моделі успіху. Специфічні моделі чоловічого успіху також не завжди сприяють зростанню мотивації досягнення в чоловіків. Тому важливим питанням є дослідження особливостей мотивації досягнення в гендерному контексті.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням проблем мотивації займалося багато вітчизняних і зарубіжних учених, що працювали в різних галузях психології, менеджменті та соціології. Серед цілого ряду зарубіжних учених, які внесли значний вклад у розвиток теорії мотивації досягнення, можна виділити Дж. Аткинсона, В. Врума, К. Гольдштейна, К. Левіна, У. Макдугалла, Д. Мак-Клелланда, Г. Мюррея, Х. Хекхаузена, а серед вітчизняних – Б. Ананьєва, Л. Божович, С. Занюка, И. Кареліну, О. Леонтєва, Б. Ломова, Є. Ільїна, А. Орлова, С. Рубінштейна, Е. Сидоренко, Д. Узнадзе та багатьох інших.

Мотивація є важливою умовою формування й становлення особистості. З психологічної точки зору мотивація розглядається в контексті функціонування активності психіки й особистості, а у філософському аспекті – у контексті людської свободи. Вирішення зазначеної проблеми дозволяє розкрити механізми свідомої активності особистості, спрямованої на взаємодію з оточуючим середовищем та на досягнення успіху в діяльності [3].

Успіх у діяльності, як відомо, залежить не тільки від здібностей людини, а й від прагнення до досягнення мети, від цілеспрямованості та наполегливої праці заради досягнення успіху (тобто від мотивації досягнення). Виходячи з цього, можна запропонувати таку формулу успіху: $У = З + М + С$, де $У$ – успіх, $М$ – мотивація досягнення, $С$ – ситуативні фактори (див. рис. 1).

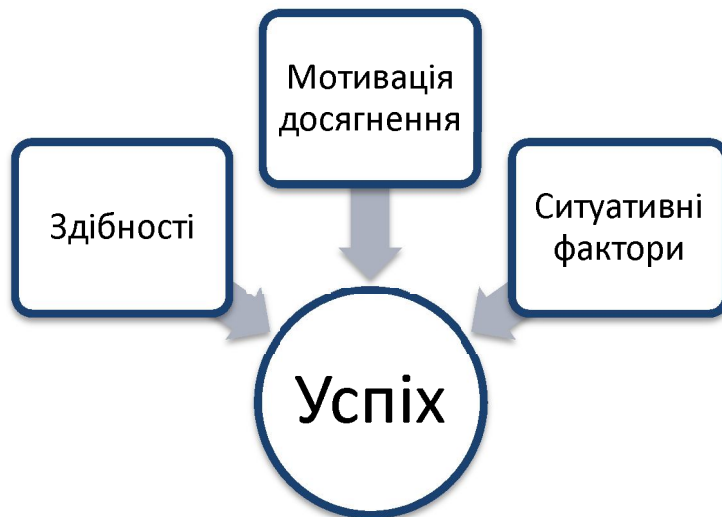

Рис. 1. Фактори, що впливають на досягнення успіху

Сильно вмотивована людина прагне до успіху і, як правило, більше працює. А для недостатньо вмотивованої людини успіх не є привабливим. Це визначає низький рівень розвитку мотивації досягнення у конкретної людини [6, с. 267].

До факторів, які визначають наявність сильної мотивації досягнення, відносять:

- прагнення досягти високих результатів;
- прагнення робити все набагато краще;
- вибір складних завдань і бажання їх виконати;
- прагнення вдосконалювати свою майстерність [5, с. 80].

Мотив досягнення особистості вперше був виділений у класифікації Г. Мюррея. Автор розумів цей мотив як стійку потребу досягнення результату в роботі, як прагнення зробити щось швидко і добре, досягнути певного рівня в якій-небудь справі. Ця потреба має генералізований характер і проявляється в будь-якій ситуації незалежно від конкретного її змісту.

Відповідно до теоретичних уявлень американських психологів Д. Аткинсона й Д. Мак-Клелланда мотив досягнення складається із двох протилежних мотиваційних тенденцій – прагнення до успіху та уникнення невдачі. Високий рівень мотивації досягнення означає, що в дитини переважає прагнення до успіху, низький рівень мотивації свідчить що, навпаки, домінує прагнення до уникнення невдач.

Експериментально було доведено, що висока мотивація формується в дітей тільки в таких сім'ях, де батьки постійно збільшували рівень своїх вимог

до дітей та одночасно ненав'язливо надавали їм допомогу й підтримку, а також відзначалися лагідністю й теплотою в спілкуванні зі своїми дітьми. І навпаки, у сім'ях, де батьки або ігнорували своїх дітей, були байдужими до них, або здійснювали директивну опіку, суворий нагляд над ними, у дітей, як правило, домінувало прагнення уникнути невдачі і, як наслідок, формувалася низький рівень мотивації в цілому [6, с. 56].

Теорія Д. Мак-Клелланда пов'язана з вивченням і описом впливу на поведінку людини трьох груп потреб вищих рівнів:

- успіху (досягнення);
- причетності (співучасті);
- влади.

Кожну з цих потреб можна віднести до будь-якої з потреб за ієрархією А. Маслоу. Такі потреби людини, значною мірою впливають на її поведінку й спонукають її до дії.

Вони визначають три основні групи мотивів, які люди засвоюють упродовж життя:

1. Мотивація досягнення (прагнення досягти найкращого вирішення складних проблем);
2. Мотивація афіліації (потреба налагоджувати добрі стосунки з оточуючими);
3. Мотивація влади (прагнення впливати на поведінку інших) [9].

За Д. Мак-Клелландом для людей з вираженою мотивацією досягнення характерні:

- бажання працювати в умовах максимального пробудження мотиву досягнення (розв'язувати завдання середнього ступеня складності);
- уміння взяти на себе відповідальність за виконання діяльності, але в ситуаціях низького чи помірною ризику або якщо успіх не залежить від випадковості;
- прагнення мати адекватний зворотний зв'язок про результати власних дій;
- прагнення до пошуку нових, більш ефективних способів розв'язування задач, схильність до новаторства [9].

За Х. Хекхаузенем, мотивація досягнення проявляється тоді, коли діяльність створює можливості для вдосконалення. Завдання мають бути середнього ступеня складності. Мотивація досягнення орієнтована на певний кінцевий результат, на мету. При цьому для мотивації досягнення характерний постійний перегляд цілей. Для людей з високою мотивацією досягнення характерне повернення до вже перерваних занять і доведення їх до кінця.

Х. Хекхаузен визначив основні категорії мотивації досягнення (структури мислення, якими оперує людина з високим рівнем мотивації досягнення) [1, с. 211]:

1. Потреба в досягненні та успіху.
2. Похвала (схвалення).
3. Позитивний емоційний стан.

4. Потреба в уникненні невдачі.
5. Потреба у досягненні та успіху.

Згідно з теорією трудової мотивації Дж. Аткинсона, сила мотивації прагнення до успіху (S_u) залежить від двох ситуативних змінних: можливості успішного завершення діяльності – V_u та привабливості успіху – P_u і може бути виражена формулою:

$$S_u = M_u \times V_u \times P_u.$$

Привабливість успіху ($P_u = 1 - V_u$). Це означає, що чим більша можливість успіху, тим нижча його привабливість.

Слід зазначити, що мотив уникнення невдачі виявляється як стійка тенденція працівника робити все від нього залежне не для того, щоб досягнути більших успіхів, а для того, щоб виконати роботу не гірше за інших. Отже, потенціал його не до використовується [8].

Згідно з Дж. Аткинсоном за переважаючої мотивації уникнення невдачі, людина уникає складних завдань. Якщо вони підкріплені важливими зовнішніми факторами, такими як гроші, визнання, влада тощо, люди, які бояться невдачі, будуть старатись отримати завдання. Таким чином вони вибирають або легке завдання, яке точно можуть виконати успішно, або важкі завдання, які точно не зможуть виконати. І для них виправданням слугуватиме те, що завдання є складним. Завдань середньої складності вони швидше за все будуть уникати.

Люди, вмотивовані на успіх, навпаки, будуть вибирати скоріше завдання середньої важкості, тоді стимул виконувати завдання буде особливо спонукальним [7, с. 50 – 52].

Сформувалася думка, що чоловіки більш схильні до першості, переваги, тому мотивація досягнення успіху у чоловіків набагато вища, ніж у жінок. У роботі «Жіноча психологія» К. Хорні вказує на те, що для юнаків домінуючим типом мотивації вважається «орієнтація на успіх», у дівчат же домінує мотивація на «уникнення невдачі» [10].

Однак пізніші дослідження показують інші результати. Так, наприклад, у дослідженні М.Л. Кубишкіної не було виявлено відмінностей між юнаками та дівчатами в розподілі мотиваційних тенденцій, таких як уникнення невдачі, прагнення до визнання й суперництва. М. Кубишкіна припустила, що дівчата не менше, ніж юнаки, спрямовані на соціальну активність і також ставлять перед собою завдання соціальної самореалізації. Дівчата так само, як і юнаки, прагнуть до визнання й ділового успіху.

Розбіжності в результатах дослідження М.Л. Кубишкіної та багатьох інших сучасних дослідників, що займаються вивченням гендерних особливостей, з даними К. Хорні пов'язані з низкою факторів, зокрема з часовим розривом, соціальними та культурними відмінностями досліджуваних [10].

Є.П. Ільїн виділяє три точки зору щодо прояву мотиву досягнень у чоловіків і жінок:

1. Жінки по-іншому мотивовані на досягнення, ніж чоловіки (у жінок вища мотивація досягнення результату, у чоловіків – мотивація вдосконалення і змагання).

2. Чоловіки і жінки мотивовані різними потребами: для жінок потреба в емоційному прийнятті важливіша, ніж потреба в досягненнях.

3. Чоловіки й жінки мають мотив досягнень у рівній мірі, але реалізують його в різних видах діяльності [4; с. 106].

Найбільш відомим проективним дослідженням у цій галузі стала робота Д. Мак-Клелланда і колег, виконана 1953 року, у результаті якого жінки показували більш високу мотивацію досягнень у нейтральних умовах, а чоловікам для підвищення мотивації потрібна була спеціальна інтелектуально-лідерська стимуляція. Крім цього, жінкам для підвищення мотивації необхідні соціальні стимули (пов'язані з прийняттям групою). Отримані результати повторювалися в інших дослідженнях. У випадку з методикою ТАТ був виявлений ще один феномен, який впливав на статеві відмінності щодо мотивації досягнення. Д. Верофф і В. Монеган помітили, що мотиваційний профіль пов'язаний зі статтю людини, яка зображена на картинці ТАТ. Якщо на ній був зображений чоловік, то жінки демонстрували високу мотивацію досягнення, якщо жінка – то дівчатка і жінки-випробувані у своїх оповіданнях рідше згадували досягнення й частіше невдачі. Автори висловили припущення, що в оповіданнях випробуваних відбивалася не їх власна мотивація, а мотивація, притаманна тим, хто був зображений. Ця обставина важлива для розуміння специфічного феномену, який був названий страхом успіху [2, с. 215].

Інша назва страху успіху - мотив уникнення успіху. Цей феномен був відкритий 1968 року Мартіною Хорнер (Horner, 1987). Феномен уникнення успіху частіше можна спостерігати, по-перше, у жінок, по-друге, в дорослому віці, хоча ще 1963 року (до виявлення феномену) Е. Маккобі писала про те, що прагнення до досягнень у дівчаток супроводжується підвищеною тривожністю, оскільки пов'язано з порушенням звичних соціальних норм.

Результати досліджень Є. Ільїна, О. Кубишкіної, Н.П. Лукашевич, Т. Бендас та ін. дозволили виявити основні фактори, умови, психологічні особливості особистості, які рухають молодими людьми у процесі досягнення успіху. Однак, хоч даному питанню й присвячено безліч наукових робіт, та гендерний аспект у вивченні мотивації досягнення успіху не був достатньо вивчений і висвітлений у вітчизняних психологічних дослідженнях із зазначеної проблеми, які є досить рідкісними і мають розрізнений і фрагментарний характер.

Оскільки такий феномен є соціально-психологічним і залежить від соціально-культурних чинників, то з появою нових соціальних установок змінюються й особливості мотивації. Тому важливо дослідити, як формується мотивація досягнення в сучасній молоді залежно від статі.

Мета: дослідити гендерні особливості формування мотивації успіху в сучасної молоді. Завдання – емпірично визначити гендерні особливості мотивації успіху в сучасних юнаків і дівчат.

Методи і методики дослідження. Підібрали нижчеподаний інструментарій:

1. Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса.
2. Методика діагностики особистості на мотивацію до уникнення невдач Т. Елерса.
3. Проективна методика уникнення успіху М. Хорнер (модифікація Т. Бендас).

У дослідженні взяло участь 73 особи, з яких 38 – жінки і 35 – чоловіки. Вік досліджуваних – від 16 до 25 років. Трохи більше половини досліджуваних (41) – це учні старших класів шкіл міста Івано-Франківськ. Решта (32) – студенти Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, а також Івано-Франківського національного медичного університету. Учасникам нашої вибірки не повідомлялася мета дослідження, щоб це не вплинуло на об'єктивність результатів.

Виклад основних положень. На основі отриманих результатів методики діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса ми можемо відзначити, що в 13% досліджуваних жінок спостерігається низький рівень мотивації до успіху, у 34% – середній, у 45% – достатньо високий рівень і у 8% – дуже високий рівень мотивації до успіху. Серед представників чоловічої вибірки за отриманими результатами того ж самого тесту у 9% досліджуваних спостерігається низький рівень мотивації до успіху, у 31% – середній, у 34% – достатньо високий рівень та у 26% – дуже високий рівень мотивації до успіху.

З огляду на отримані результати, можемо відзначити, що за четвертим, тобто дуже високим рівнем мотивації до успіху, представники чоловічої вибірки більш ніж у тричі перевищують жіночу, різниця складає 18%. Проте за середнім рівнем і достатнім рівнями мотивації до успіху лідирують жінки, з незначною різницею у 3 – 9%. За низьким рівнем також переважає жіноча вибірка (різниця – 4%) (рис. 2).

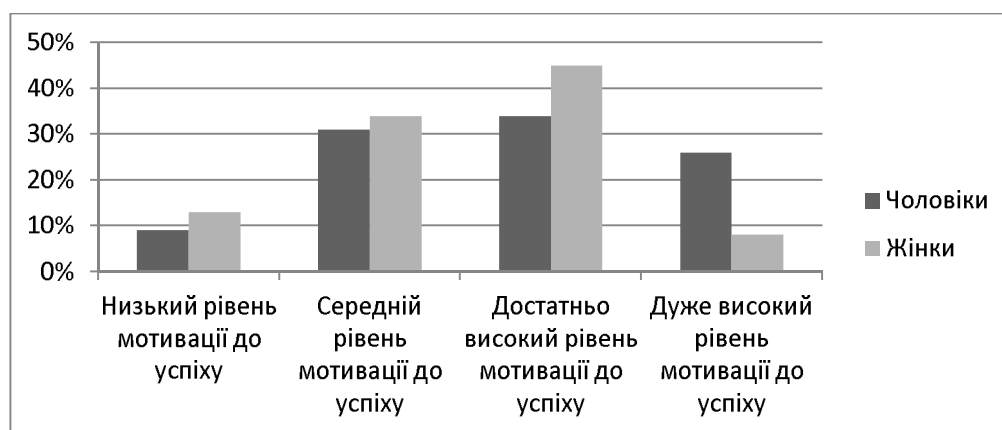

Рис. 2. Гендерні відмінності у рівні мотивації до успіху

Якщо взяти до уваги віковий аспект, то можна відзначити, що серед представників студентської молоді показники мотивації до успіху жіночої і чоловічої вибірки мало відрізняються між собою, різниця становить 2 – 7%. А от серед учнів старших класів спостерігається досить велика різниця між юнаками й дівчатами у розподілі показників третього й четвертого рівнів. За третім – достатньо високим рівнем мотивації до успіху представники жіночої вибірки майже вдвічі (різниця складає 18%) перевищують досліджуваних чоловічої статі. За четвертим, дуже високим рівнем мотивації до успіху, навпаки, більш ніж у три рази (різниця складає 25%) переважає вибірка чоловіків.

З огляду на отримані результати можемо відзначити, що серед дівчат, а також досліджуваних хлопців-студентів переважає достатньо високий рівень мотивації до успіху.

Серед хлопців-старшокласників провідними є середній і дуже високий рівні мотивації. Перевага дуже високого рівня мотивації може спричиняти надмірну самокритичність до власних можливостей. При цьому особа може зазнавати надмірного хвилювання та страху зазнати невдачі. Підсвідома зневіра у власні сили викликає в людини меншу готовність до ризику, особистісну скованість. Як результат, за надмірної мотивації до успіху людина може втрачати віру в те, що вона досягне бажаного. Високі показники щодо цього рівня мотивації досягнення успіху у даній категорії досліджуваних можуть бути зумовлені тим, що для представників чоловічої статі старшого шкільного віку, а це помітно і в нашому дослідженні, надважливими є різного роду досягнення, а особливо професійні. Як ми припускаємо, така тенденція в поєднанні із стресогенною ситуацією закінчення шкільного навчання та необхідністю вступу у вищі навчальні заклади може сприяти формуванню в даних досліджуваних такого типу мотивації успіху.

За результатами методики діагностики особистості на мотивацію уникнення невдач Т. Елерса можемо відзначити, що у 48% досліджуваних жінок спостерігається низький рівень мотивації до уникнення невдач, у 26% – середній, у 13% – достатньо високий рівень, також у 13% – дуже високий рівень мотивації до уникнення невдач. Серед представників чоловічої вибірки за отриманими результатами того ж самого тесту у 40% досліджуваних спостерігається низький рівень мотивації до уникнення невдач, у 26% – середній, в 31% – достатньо високий рівень та у 3% досліджуваного – дуже високий рівень мотивації до уникнення невдач.

За низьким рівнем мотивації до уникнення невдач представники жіночої вибірки дещо перевищують чоловічу, різниця складає 8%. За середнім рівнем мотивації до уникнення невдач показники однорідні і в чоловічій, і в жіночій вибірці. Достатньо високий рівень майже вдвічі частіше зустрічається в чоловічій вибірці, різниця складає 18%. За дуже високим рівнем мотивації до уникнення невдач переважає жіноча вибірка (різниця – 10%).

Якщо взяти до уваги віковий аспект, то можемо відзначити, що серед студентів з досить невеликою різницею за першими двома рівнями (11% і 5%

відповідно) переважає чоловіча вибірка, а за двома наступними – жіноча (11% і 5% відповідно). Тож можна припустити, що дівчата-студентки більш схильні до мотивації уникнення невдач, ніж хлопці того самого віку.

Серед учнів старших класів спостерігається досить велика різниця між юнаками й дівчатами в розподілі показників першого та третього рівнів. Дівчата більш схильні до першого низького рівня мотивації уникнення невдач (різниця складає 23%). Юнаки ж більш схильні до третього, достатнього рівня мотивації уникнення невдач. Показники середнього рівня обох вибірок мало відрізняються між собою (різниця складає 5%), за дуже високим рівнем з 14% лідирують дівчата, оскільки в хлопців такий рівень не виражений взагалі.

Підрахувавши й зіставивши результати за обома методиками, ми отримали змогу визначити певні мотиваційні тенденції, що ґрунтуються на співвіднесенні двох мотивів (успіху і невдач):

До першої мотиваційної тенденції, за якої рівень мотивації до успіху вищий ніж рівень мотивації до уникнення невдачі схильні, 66% досліджуваних. До другої, що характеризується перевагою мотивації до уникнення невдач, увійшло 18% досліджуваних. Третя тенденція, коли рівень мотивації до успіху та рівень мотивації до уникнення невдачі рівні між собою за низьких показників, присутня всього у 4% досліджуваних. А четверта, за якої рівень мотивації до успіху та рівень мотивації до уникнення невдачі також рівні між собою, але за високих показників включає 12% досліджуваних нашої вибірки.

Ми не виявлено суттєвих у співвідношенні мотиваційних тенденцій серед сучасних юнаків і дівчат. Можна лише відзначити, що хлопці з невеликим відривом переважають за першою тенденцією (різниця складає 10%), а дівчата – за третьою з різницею у 8%.

За результатами проективної методики уникнення успіху М. Хорнер (модифікація Т. Бендас) [2, с. 110 – 111] видно, що досить незначний відсоток досліджуваних жінок (16%) та чоловіків (25% старшокласників і 7% студентів), які схильні до мотивації уникнення успіху.

Досить великий відсоток досліджуваних і жіночої (58%), і чоловічої (30% старшокласників і 80% студентів) вибірки готові поступитися вакантним місцем роботи заради представника протилежної статі. Однак з огляду на позитивну характеристику особистості героя, а також його майбутнє сімейне та професійне життя, тут швидше варто говорити не про феномен уникнення успіху, а про готовність до самопожертви, пріоритет сімейного щастя над професійним, або ж, як писали С. Кросс та Л. Медсон, страх зіпсувати стосунки з близькою людиною.

Помітні відмінності серед юнаків і дівчат у тому, що більшість представниць жіночої статі згадували у своїх описах про осуд оточуючих незалежно від того, яке рішення приймала їхня героїня. У першому випадку дівчина наражає себе на суспільний осуд через легковажне нехтування шансом на професійний успіх: «З хлопцем не факт, що одружиться, а роботу втратить». У другому випадку через кар'єризм, егоїзм, самовпевненість. Серед представників чоловічої статі таке явище не спостерігається. В описах юнаків

незалежно від рішення героя суспільного осуду не спостерігалось. Ставлення оточуючих досліджувані, навпаки, описували, як підтримувальне та приймаюче.

Можемо припустити, що це пов'язано з існуючими в даному суспільстві стереотипами, які помітні й у нашому дослідженні. З одного боку, зберігаються традиційні погляди на роль жінки, відповідно до яких вона повинна бути люблячою й дбайливою берегинею домашнього вогнища, що є підтримкою для чоловіка в його професійних звершеннях. З іншого боку, сучасне суспільство висуває до жінки нові вимоги: вона повинна бути освіченою, успішною особисто та самореалізованою у професійній сфері. У результаті, якщо жінка порушує будь-який із цих стереотипів, наприклад, перший – якщо вона погодиться на вакантне місце у фірмі, або другий – якщо не погодиться, у будь-якому випадку наражається на суспільну критику.

Чоловік же залишається більш вільним від суспільної думки, оскільки жодне з можливих двох рішень не порушує соціальних стереотипів маскулінності. У випадку прийняття пропозиції роботодавців він бере на себе роль «годувальника сім'ї». Якщо поступається заради дівчини, заслуговує на повагу й захоплення, як «справжній джентльмен сучасності».

Висновок. Проведений теоретичний аналіз та емпіричне дослідження гендерних особливостей формування мотивацію досягнення успіху сучасної молоді дозволили дійти ряду висновків. Не виявлено суттєвих відмінностей у співвідношенні мотиваційних тенденцій серед сучасних юнаків і дівчат. Найбільш поширеною мотиваційною тенденцією як серед юнаків, так і серед дівчат є перша, коли рівень мотивації до успіху вищий, ніж рівень мотивації до уникнення невдачі. У жіночій вибірці в основному переважає низький рівень мотивації схвалення, що може призводити до підвищення конфліктності в поведінці. А в чоловічій – середній, що характеризується звичайним стилем реагування, а також адекватністю очікувань у ситуації оцінки з боку інших. Отримані нами результати співвідносяться з даними попередніх досліджень і не заперечують їх.

Перспективи подальших досліджень. Оскільки такий феномен є соціально-психологічним явищем, він залежить від соціально-політичних і культурно-історичних умов і може змінюватися з появою нових соціальних установок, то варто звернути увагу на те, що ця проблема потребує подальшого теоретичного і практичного дослідження.

1. Баклицький І. О. Психологія праці: підручник / І. О. Баклицький. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 655 с.
2. Бендас Т. В. Гендерная психология: учеб. пособ. / Бендас Т. В. – СПб. : Питер, 2006. – 431 с.
3. Герберзагіна Р. Психологічні особливості розвитку мотивації досягнення підлітків [Електронний ресурс] / Р. Герберзагіна, Т. Кириченко // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія : зб. наук. пр. Вип. 24 – С. 423 – 427.

4. Головнюова І. В. Психологічні проблеми переходу до ринкової економіки: гендерний аспект / І. В. Головнюова // Гендерна політика міст: історія і сучасність :/ матеріали наук. практ. конф. (Академія міського господарства, Харків, 18 груд. 2003 р.): наук. зб. – Х. : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. – 304 с.
5. Гоян І. М. Проблеми мотивації поведінки : Методичні рекомендації до курсу «Проблеми мотивації поведінки людини» / І. М. Гоян – Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 105 с.
6. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. / С. С. Занюк – К. : Либідь, 2002. – 304с.
7. Килхлер Е. Мотивация в организациях / Ерих Килхлер, Криста Родлер // Психология труда и организационная психология. Т.1/Пер. с нем. – Х. : Изд. Гуманит. центр, 2003. – 144 с.
8. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці : підручник / Я. В. Крушельницька. – К. : КНЕУ, 2003. – 367 с.
9. Макклелланд Д. Мотивация человека / Д. Макклелланд. – СПб. : Питер, 2007. – 672 с. – (Серия «Мастера психологи»)
10. Назаренко Н. В. Гендерні особливості мотивації студентів до успіху та уникнення невдачі [Електронний ресурс] / Н. В. Назаренко // Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Психологія. – 2011. – Вип. 39.

УДК 316.6:37.018.32

Юлія Дубчак

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ

Стаття присвячена феномену адаптації підлітків у закладах інтернатного типу. Здійснено теоретичний аналіз понять «адаптація», «соціалізація», «соціально-психологічна адаптація» тощо. Висвітлено деякі особливості закладів інтернатного типу, що можуть впливати на процес адаптації підлітків.

Ключові слова: адаптація, соціалізація, соціально-психологічна адаптація підлітків, заклади інтернатного типу.

The article is devoted to the phenomenon of adaptation, including disclosure of the specificity of teenager adaptation in residential cares. The theoretical analysis of such concepts as "adaptation", "socialization", "social and psychological adaptation" is carried out. The article deals with some features of residential care facilities that may affect the process of adaptation of teenagers in these establishments of adolescents.

Keywords: adaptation, socialization, social and psychological adaptation of adolescents, residential cares.

Актуальність дослідження. Для розвитку людини як істоти біопсихосоціальної важливе значення відіграє перебування в соціальному середовищі. У цьому контексті зазвичай важливого значення набуває процес адаптації до умов цього середовища, причому успішність чи неуспішність адаптації залежить як від психологічних особливостей людини, так і від особливостей того соціального середовища, до якого вона намагається пристосуватись.

Специфічним соціальним середовищем підлітків, які перебувають в умовах батьківської депривації, є заклади інтернатного типу. Зазвичай кількість